

**X, Y, Z UN A PAAUDZE:
IZAICINĀJUMI DARBA
DEVĒJIEM, VECĀKIEM,
PEDAGOGIEM.**

DR. ZANDA RUBENE,

LU PROFESORE

TĒMAS IZKLĀSTS

- Kas ir paaudžu pētījumi? Kas un kādēļ tos pēta?
- Kādas ir dažādu paaudžu pārstāvju specifiskās iezīmes?
- Kā dažādu paaudžu pārstāvji sadarbojas ar citām paaudzēm mūsdienu sabiedrībā?
- Kā mums labāk saprasties vienam ar otru?

PAAUDŽU PĒTĪJUMI

- Sociālo zinātņu interese par paaudžu pētījumiem 20. gs. beigās ir **pārmaiņu sabiedrības** radīto sociālo transformāciju izraisīta; Štrausa un Hova paaudžu teorija (William Strauss, Neil Howe, 1991).
- Plaisa starp paaudzēm mūsdienu labklājības sabiedrībā, kam pamatā ir **atšķirības sociālo paradumu veidošanā un piekļuvē tehnoloģijām.**
- Paaudžu fenomena pētniecība, lai noskaidrotu iespējas minētās plaisas mazināšanai un **sociālās kopienas efektīvai funkcionēšanai.**

PAAUDŽU PĒTĪJUMI

Klusā paaudze (20.gs. 20. gadu beigām līdz 40. gadu vidum)

Baby Boomers, Dumpinieki (1945 – 1960)

X paaudze (1961 – 1981)

Millenium jeb Y paaudze (1982 – 2000)

Z paaudze jeb Digitālie bērni (2001 – 2012)

A paaudze jeb Digitālie mazuļi (2013 – 2025)

KAS IR X PAAUDZE?

- X paaudze ir piedzimusi rietumu kultūrā laika posmā no 1961. līdz 1981. gadam.
- Uzauguši ekonomiskās un politiskās stabilitātes apstākļos - **nav pieraduši pie pārmaiņām, uztver tās kā draudus** (piemēram, darba maiņu uztver kā traģēdiju; cenšas atlikt jaunu paradumu konstruēšanu).
- Audzināti uz paklausību – **disciplīna svarīgāka par pašu vajadzībām** – publiski neprotē pret dzīves apstākļu pasliktināšanos; raksturīga pazemināta pašapziņa, ļoti bieži nejūtas pietiekami «labi» un novērtēti.
- Komunikācijā ar citām paaudzēm bieži izjūt aizvainojumu, «slikto scenāriju» izstrādāšanas meistari.

KAS IR X PAAUDZE?

- X paaudze medijos tiek savā ziņā **ignorēta** – piemēram, reklāmās (atšķirībā no senioriem, jauniešiem un bērniem) parādās ļoti reti, **tāpēc sociālās uzvedības modeli nav tik viegli «nokopēt»**; X paaudze medijos tiek raksturota, lai salīdzinātu ar *Baby Boomers* un *Millenials* paaudzēm, izceļot citu paaudžu priekšrocības;
- Vēlas paaugstināt dzīves kvalitāti, bet nevēlas neapdomīgi riskēt – tāpēc **krāj naudu un labklājību paaugstina pamazām**.
- Ir gatavi «labo dzīvi» gaidīt – samierinās ar nelielu algu, dzīvokli, veiksmi.
- Orientēti uz «palaimēšanās» laimi – nepieciešama tikai pacietība un smags darbs.

X PAAUDZES PARADUMI DARBĀ

- Profesionālajā jomā X paaudzes pārstāvji ir **ļoti labi** uzdevumu un noteikumu **izpildītāji**.
- Patstāvība un individuālisms – mēģina tikt ar uzdevumiem galā paši, darbs komandā nav prioritāte.
- Ievēro sociālās hierarhijas – zina savu vietu, **respektē priekšniecību**, ir uz konkurenci orientēti.
- Darbs nav pašmērķis, bet gan ir līdzeklis dzīves mērķu sasniegšanai – bieži nestrādā savu sapņu darbu, **priekšroku dod darbam, kas ir stabilu ienākumu garantija**.
- **Baidās kļūdīties** – kļūdīšanās vēl vairāk pazemina jau tā «ne pārāk augsto» pašvērtējumu; taču vēlme izdarīt visu vienam pašam, turklāt «skriet ratiem pa priekšu» no kļūdām nepasargā.
- It kā sasnieguši karjeras augstāko pakāpienu, tāpēc viņus ir pārņēmusi **stagnēšanas izjūta**.

LABĀS ZIŅAS PAR X PAAUDZI..

- Nedrīkst aizmirst to, ka X paaudze ir radījusi panku, *grunge* un *indie* kultūru (Un, kā zināms, panki nemirst!).
- Daudzi pētījumi apraksta X paaudzes pārstāvjus kā aktīvus, laimīgus, darba un personiskās dzīves balansu sasniegušus.
- Priekšā vēl ir vismaz 20 – 30 aktīvas dzīves gadi, tāpēc nekādā gadījumā 40 - 50 gadu vecums nav uzskatāms par beigu sākumu; akadēmiskajā vidē pēdējos gados arvien vairāk pētījumu par X paaudzi un darba tirgu.
- **«Izdomā sevi no jauna!»** - jauna karjera, jauna izglītība, vēlme tikt skaidrībā ar savu privāto dzīvi – pēc 50 tiek noslēgtas arvien vairāk laulību.

MILLENNIUM JEB Y PAAUDZE

KAS IR MILLENIUM JEB Y PAAUDZE?

- Tūkstošgades maiņas paaudze (**Y paaudze**): cilvēki, kas Rietumu kultūrā dzimuši no 1982. līdz 2000. gadam (William Strauss, Neil Howe, 1987); paaudze, kas būs ieguvusi izglītību un ienāca darba tirgū 2000. gadā; **tehnoloģiju lietotāju paaudze; tolerances un narcisma paaudze, Pītera Pena paaudze.**
- Dzīvo šeit un tagad – ir orientēti uz tuvajiem dzīves mērķiem un savām tiesībām; audzināti par pašapzinīgākiem cilvēkiem nekā X paaudze.
- *Pītera Pena sindroms* – «pieaugušo dzīves standartu» nozīmes mazināšanās, to atlikšana, jauniešu dzīves posma pagarināšanās.
- Visrūpīgāko un pašapzinīgāko vecāku paaudze – ļoti augstās domās gan par sevi, gan par saviem bērniem.

Y PAAUDZES RAKSTUROJUMS

- Trīs reizes augstāki **narcisma** rādītāji nekā dumpinieku paaudzes pārstāvjiem.
- Apmāti ir **slavu un popularitāti un tieksmi izrādīties** – tic, ka tiks novērtēti «kā īpaši» un ik pēc diviem gadiem saņems paaugstinājumu amatā.
- Pārliecināti par savu **pārākumu** – lielākā daļa uzskata, ka viņiem ikvienā situācijā ir taisnība.
- **Pašpārliecināti, pašapzinīgi, optimisti** un raugās nākotnē ar pašāvību.
- Bieži izvēlas joprojām dzīvot pie vecākiem, jo pieraduši pie tā labklājības līmeņa, ko vecāki viņiem bērnībā bija nodrošinājuši.

Y PAAUDZES PARADUMI DARBĀ

- **Nepatika pret sociālajām hierarhijām**, amatu un titulu nozīmes mazināšanās; nepatika pret ikvienu sociālās diskriminācijas formu – respektē otru nevis amata, bet gan reālo sasniegumu dēļ.
- **Materiālo vērtību nozīmes mazināšanās** – greznu īpašumu neiegādāšanās un lielu finansiālo saistību neuzņemšanās.
- «Stabilitātes izjūtas» nepieciešamības mazināšanās – dzīves (valsts, dzīvoklis) un darba vietu regulāra maiņa kā norma, neturēšanās pie iepriekšējo paaudžu pārstāvju lolotām stabilām vērtībām.
- Tūlītējā apmierinājuma paaudze; nav krājēji un stabilā dzīves pamata veidotāji - pragmatiskie ideālisti – **nepieciešamība strauji nopelnīt un baudīt dzīvi** ir priekšplānā.
- **Darbs komandā kā prioritāte**; orientēti nevis uz konkurenci, bet uz sadarbību.

Y PAAUDZES PARADUMI DARBĀ

- Augsti tiek vērtēts profesionālo mentoru un padomdevēju atbalsts un **ātra atgriezeniskā saziņa**, līdz ar to 66% millenium paaudzes pārstāvju vēlas strādāt atvērtā un apvienotā darba vidē.
- Uzsvars tiek likts uz reāli sasniedzamiem darba rezultātiem, radoša risinājuma atrašanu, tādēļ dod priekšroku **demokrātiskai attiecību kultūrai** darba vietā, nav pieņemams autoritārs vadības stils.
- Sociālo mediju kultūra ir paplašinājusi viņu sadarbības prasmes un izvirza priekšplānā vēlmi strādāt komandā, taču ar nosacījumu, ka **katra konkrētie sasniegumi tiks novērtēti**.

KAS IR Z PAAUDZE JEB DIGITĀLIE BĒRNI?

- Z paaudze jeb postmillenniāļu, iGeneration un Homeland/ Indor Generation (mājas/iekštelpu) paaudze, kurus audzina ekstrēmi rūpīgi un aizsargājoši vecāki.
- Bērni, kas piedzimuši bīstamā pasaulē pēc 2001. gada 11. septembra un lielās ekonomiskās recesijas, tā saucamie – krīzes bērni.
- **Digitālā paaudze**, kura daudz mazāk lasa drukātu tekstu, kurai ir vizuāli ievirzīta pasaules izpratne, kurai jau agrā vecumā pieder lietas, kuras aizsargātas ar viņu pašu tiesībām (tehnoloģijas/ istaba!!!), kurai bieži raksturīgas nepietiekamas sociālās prasmes.
- Paaudze, kuru audzina vecāki, kas ļoti vēlas tos pasargāt no bīstamās pasaules, tādējādi veicinot pāraprūpi un iemācīto bezpalīdzību.
- **Paklausība** kā tradicionālais audzināšanas mērķis, **tiek uzskatīta par neefektīvu**. Komunikācijā ar digitālo paaudzi šis mērķis netiek sasniegts.

REDZAMIE UN NEREDZAMIE RISKI Z PAAUDZES SOCIĀLAJAI RĪCĪBSPĒJAI (SOCIAL AGENCY)

- Cilvēka ikdienas domestikācija jeb izolēšanās medijcentrētā mājoklī (Baacke, 2007), kas ir izraisījusi «iekštelpu» bērna (indor child) un arī pieaugušā fenomena veidošanos sabiedrībā.
- Iemācītā bezpalīdzība jeb sociālo prasmju un rīcībspējas mazināšanās, funkcionālais analfabētisms (*digitālā demence*???) (Bleckmann, 2012; Baacke, 2007; Spitzer, 2014).
- Sociālo vērtību mazināšanās Z paaudzes uzskatos un ikdienas darbībās (Shell Jugendstudie, 2015); Y paaudzei pieņemamās vērtību izpratnes (individualizācija!) turpināšana, kas ir digitālās kultūras un tajā valdošo sociālo paradumu iniciēta.

Z PAAUDZE UN DARBS NĀKOTNĒ

- Z paaudzes pirmie pārstāvji tuvākajos gados nonāks darba tirgū; liela vēlme pēc brīvības – nav tendēti pakļauties, no mazotnes pieraduši, ka viņu viedoklim ir nozīme.
- Tiek prognozēts, ka nerasniegs savu vecāku labklājības līmeni, bet viņiem arī tas nebūs vajadzīgs – svarīgākas ir iespējas un telpa daudzpusīgai attīstībai.
- Neakcentēs atšķirības starp virtuālo un reālo komunikāciju, **saziņa prioritāri notiks ar tehnoloģiju starpniecību**. No jauna tiks iezīmētas stingras robežas starp darbu un privāto dzīvi. **Pašrealizācija** netiks meklēta tikai darbā, bet galvenokārt brīvā laika un virtūālo **sociālo kontaktu laukā**.

A PAAUDZES RAKSTUROJUMS

- A paaudze (Alfa paaudze) ir paaudze no 2012. līdz 2025. gadam.
- Alfa bērni pieaugs ar iPads rokā, nekad nedzīvos bez viedtālruņa un varēs pārnest domu tiešsaistē dažās sekundēs; kabatas nauda jau no 4 gadu vecuma.
- Augs mijiedarbībā ar AI (mākslīgo intelektu) un robotiem, kā arī cilvēkiem; spēlēsies ar rotallietām, kas demonstrēs emocionālo inteliģenci un verbālās prasmes; balss sakari ar ierīcēm kļūs ierasti.
- Milzīgās pārmaiņas tehnoloģijās padara "Generation Alpha" par vismodernāko paaudzi – būs ļoti labi izglītota paaudze, kas strādās vēl pasaulē neeksistējošās profesijās.

A PAAUDZE LATVIJĀ: EK PĒTĪJUMS *MAZI BĒRNI (0-8) UN DIGITĀLĀS TEHNOLOĢIJAS*

- Tehnoloģijas ir iegādātas, jo tas ir mūsdienīgi un tās ir iespējams iegādāties; nav pietiekami pārdomāts, kā tās izmantot bērnu attīstībā; izmanto galvenokārt izklaides nolūkos.
- Vecāki apzinās, ka tehnoloģiju efektīvai izmantošanai bērnu dzīvē būs svarīga, bet trūkst medijpedagoģiskās kompetences. Tehnoloģiju izmantošanai raksturīgs «pātagas un klingera princips».
- Neviens no intervētajiem bērniem nebija informēts par iespējamajiem riskiem, kas saistīti ar tehnoloģiju lietošanu. Vienīgi uzmanās, lai tās nesabojātu, jo tās ir dārgas, kā arī ilgstoša lietošana var ietekmēt redzi.

PADOMI TEHNOLOĢIJU LIETOŠANĀ BĒRNIEM NO 0 – 4 GADU VECUMAM

- 0 – 2 gadu vecumā **tehnoloģiju lietošana bērniem nav vēlama**; nav nepieciešama personīgā ierīce; tikai šim vecumam izveidotas aplikācijas kopā ar vecākiem 15 min.; bērna attīstībai svarīgas kustības, satveršana, aplūkošana, pagāršošana; emocionālā piesaiste cilvēkam ir galvenais attīstības mērķis.
- 2 – 4 gadu vecumā ir pieejamas daudzas aplikācijas, kas paredzētas šī vecuma bērniem; darbošanās ar tām tikai kopā ar pieaugušo 2x 15 min. dienā maksimums, bet pētnieki uzskata, ka **labāk vēl no tā izvairīties**; nav nepieciešama personīgā ierīce; bērniem šajā vecumā jāiepazīst sevi un savu ķermeni; kustības kā pasaules izzināšanas līdzeklis.

PADOMI TEHNOLOĢIJU LIETOŠANĀ BĒRNIEM NO 4 – 8 GADU VECUMAM

- 4 – 6 gadu vecumā **tehnoloģiju izmantošana jau var kļūt jēgpilna bērna attīstībai**; taču personīgā ierīce vēl nav nepieciešama; laika ierobežošana/režīms nepieciešami; pieaug zinātkāre, te nodē vecumam atbilstošas aplikācijas; ļoti svarīga šajā vecumā ir iztēles un fantāzijas attīstīšana, kas visefektīvāk īstenojas darbojoties pašam.
- 6 – 8 gadu vecumā skolas gaitu uzsākšana ir nopietns izaicinājums bērna socializācijas procesā; koncentrēšanās mācībām kā pamatuzdevums; šajā vecumā pats nozīmīgākais ir komunikācija ar vienaudžiem, tehnoloģiju izmantošana līdz 30 minūtēm vienā reizē ir pilnīgi pieņemama; personīgās ierīces iegādāšanās atkarīga no katra bērna specifiskā dienas režīma: mobilam bērnam – mobilas ierīces.

PADOMI TEHNOLOĢIJU LIETOŠANĀ BĒRNIEM NO 8 – 12 GADU VECUMAM

- 8 – 10 gadu vecumā bērnam mobilā ierīce ir svarīga (drošība un komunikācija), bet tam nav jābūt jaunākajam skārienjūtīgajam telefonam; drošība internetā ir nopietni apspriežama tēma; pēc skolas droši var paspēlēt spēles vecāku planšetē; tieši šajā laikā laika reglamentēšanas noteikšana ir ļoti svarīga.
- 10 – 12 gadu vecumā personīgās ierīces iegāde ir pilnīgi pieņemama; taču nepieciešams iegūt «viedtālruņa vadītāja apliecību» - pārrunāt iespējamos riskus; jāatceras, ka šajā vecumā bērns pats ir spējīgs uzņemties atbildību par savu rīcību – ja noteikumi tehnoloģiju izmantošanas jomā nav akceptēti, tad tagad jau tos iedzīvināt kļūst daudz grūtāk.

PADOMI TEHNOLOĢIJU LIETOŠANĀ BĒRNIEM NO 12 – 16 GADU VECUMAM

- 12 – 14 gadu vecumā tehnoloģiju telpā mazinās interese par spēlēm, pieaug interese par mūziku un video; šis ir sarežģīts sevis meklēšanas laiks jebkura cilvēka dzīvē – nozīmīga kļūst sava paštēla veidošana online realitātē; viedtālrunis kā identitātes konstruēšanas instruments; laika reglamentēšana no pieaugušo puses ļoti apgrūtināta;
- 14 – 16 gadu vecumā personīgā ierīce ir jauniešu kultūras daļa; laika reglamentēšana neiespējama; tehnoloģiju izmanto sinhroni ar offline komunikāciju – jauna komunikācijas kultūra; tehnoloģiju izmantošana skolā ļoti vēlama no pašu jauniešu puses.

KĀ MUMS LABĀK SAPRASTIES VIENAM AR OTRU?

- Sadarbība uzskatāma par aktuālo komunikācijas un audzināšanas mērķi, jo tā veicina paaudžu savstarpējo saprašanos;
- Sadarbība mazina dažādu paaudžu pārstāvju sociālo nevarību, veicina sociālo rīcībspēju, kā arī palīdz veidot izpratni par sociālajām vērtībām;
- Taču patiesa sadarbība nozīmē savstarpējo cieņu un līdztiesīgu komunikāciju, kas izmaina tradicionālās attiecības starp paaudzēm, t.i., ka jaunākās paaudzes principā ir sociālo pakārtotas (pakļaujas, paklausa) vecākajām.

PADOMI MUMS VISIEM:

- **X paaudze** – nebaidīsimies no pārmaiņām un mazāk apvainosimies!
- **Y paaudze** – vairāk interesēsīsimies par saviem līdzcilvēkiem un atcerēsīsimies, ka jādzīvo vēl būs ilgi (teorētiski) !
- **Z paaudze** – vairāk novērtēsīsim dzīvi ārpus ekrāna, iemācīsimies izbaudīt sarunas ar dzīviem cilvēkiem!

**SARUNĀSIMIES UN SADARBOSIMIES!
MĀCĪSIMIES VIENS NO OTRA!**